

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

El treball col·laboratiu amb suport virtual per aprendre a analitzar pràctiques psicopedagògiques

- Lago Martínez, José Ramón

Universitat de Vic

Departament de Psicologia / Facultat d'Educació

c/ Sagrada Família, 7, 08500, Vic, Espanya.

jramon.lago@uvic.cat

- Naranjo Llanos, Mila

Universitat de Vic

Departament de Psicologia / Facultat d'Educació

c/ Sagrada Família, 7, 08500, Vic, Espanya.

mila.naranjo@uvic.cat

- Onrubia Goñi, Javier

Universitat de Barcelona

Departament de Psicologia Evolutiva i de l'Educació / Facultat de Psicologia

Passig de la Vall d'Hebron, 171, 08035, Barcelona, Espanya.

javier.onrubia@ub.edu

- Segués Morral, Mª Teresa

Universitat de Vic

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

Departament de Psicologia / Facultat d'Educació
c/ Sagrada Família, 7, 08500, Vic, Espanya.

mteresa.segues@uvic.cat

1. RESUM: 500-700 caràcters

L'aprenentatge col·laboratiu entre els estudiants universitaris requereix que se'ls ofereixin determinades pautes d'ajuda (scripts). La comunicació presenta els instruments desenvolupats amb aquest objectiu. També es mostren indicacions per a l'organització dels equips, per a la divisió de tasques entre els components del grup, i una proposta sobre en quin ordre, i de quina manera, han d'intervenir els participants. Els instruments presentats s'han emprat en una experiència d'innovació desenvolupada en una assignatura de Psicopedagogia. Els resultats mostren, d'una banda, la importància del treball col·laboratiu per al treball professional posterior, i, d'altra banda, que requereix l'ús de determinades eines de comunicació virtual.

2. ABSTRACT: 500-700 characters

Collaborative learning among students requires scripts. The paper presents the tools developed for this purpose. It includes directions for the organization of teams for the division of tasks between the members of the group, and a proposal in what order and how, participants must be involved. The tools presented have been used in an innovative experience developed in a subject of Psychopedagogy. The results show, firstly, the importance of collaborative work for professional work later, and, moreover, that requires the use of certain tools of virtual communication.

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

---

3. PARAULES CLAU (llengua proposta): aprenentatge col·laboratiu, pautes de suport, TIC

KEYWORDS (in English): collaborative learning, scripts, ICT.

4. ÀREA DE CONEIXEMENT: Indicar l'àrea a la que correspon el contingut de la proposta:

- Ciències Experimentals i de la Salut
- Ciències Socials i Jurídiques

5. ÀMBIT TEMÀTIC DEL CONGRÉS: Indicar l'àmbit temàtic al que es proposa adscriure la comunicació:

- L'aprenentatge autònom de l'alumne

El Comitè Científic es reserva el dret de decidir l'àmbit final de les propostes.

6. MODALITAT DE PRESENTACIÓ:

- Comunicació oral

El Comitè Científic es reserva el dret de decidir el format final de les propostes.

7. DESENVOLUPAMENT: tindrà una extensió d'entre 25.000 – 35.000 caràcters (amb espais)

a) Objectius

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

La comunicació s'inscriu en una llarga trajectòria d'innovació de la docència per part de l'equip de professorat que el presenta, la motivació última de la qual és l'adopció de metodologies docents actives i centrades en l'estudiant, més coherents amb els actuals plantejaments psicoeducatius sobre l'aprenentatge universitari i amb els principis sobre l'acció docent que s'associen a l'establiment de l'Espai Europeu d'Educació Superior, i que puguin afavorir l'aprenentatge significatiu i el millor assoliment de competències científiques i professionals per part dels estudiants. D'aquí que la finalitat última sigui desenvolupar un seguit d'orientacions per al treball col·laboratiu de cadascuna de les activitats desenvolupades en el marc d'una assignatura (Coll, Mauri, Onrubia, 2006, Onrubia i altres, 2008)

Així, doncs, i des d'aquesta perspectiva, aquesta comunicació presenta els següents objectius:

- presentar i descriure un conjunt de pautes d'ajuda (*scripts*) per a l'organització dels equips col·laboratius de caràcter virtual d'estudiants de la llicenciatura de Psicopedagogia, en el marc de l'assignatura de Models d'Orientació i Intervenció Psicopedagògica organitzada a partir d'una metodologia basada en l'anàlisi de casos i el treball col·laboratiu;
- valorar els resultats del seu ús des del punt de vista de la millora que ha suposat per als estudiants participants en aquest procés d'innovació docent.

b) Descripció del treball

L'experiència que es presenta en aquesta comunicació s'ubica dins la Facultat d'Educació de la Universitat de Vic, i ha comptat amb el suport del Departament d'Universitats, Recerca i Societat

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

---

de la Informació de la Generalitat de Catalunya, a través de la convocatòria d'ajudes a projectes per a la millora de la qualitat docent a les universitats (projecte 2009MQD00073).

L'objecte del projecte en l'assignatura ha estat el desenvolupament d'un conjunt d'orientacions per al treball de cadascuna de les activitats cooperatives desenvolupades en els diferents temes per via virtual. Aquestes orientacions inclouen indicacions per a l'organització dels equips, instruccions per a la divisió de tasques i subtasques entre els components de l'equip, i una proposta detallada sobre en quin ordre, de quina manera i, de vegades, amb quina temporalització, han d'intervenir els participants.

El conjunt d'aquestes orientacions s'adrecen a assegurar dues de les condicions fonamentals per a l'aprenentatge cooperatiu: la participació equitativa (és a dir, que tots els membres de l'equip s'impliquin en la tasca de manera equilibrada i que cap membre del grup, per raons individuals o de dinàmica grupal, en quedi al marge) i la interacció simultània (és a dir, la comunicació equilibrada entre tots els membres del grup, de manera que les aportacions de tothom siguin recollides i incorporades, i que hi hagi intercanvi recíproc entre tots ells).

Les orientacions es van modificant en el decurs de les diferents activitats de l'assignatura, mostrant diverses maneres de concretar les condicions de participació equitativa i interacció simultània. Les diverses formes de treball proposades són adaptacions a un entorn virtual i a l'aprenentatge universitari d'algunes "estructures simples" de treball cooperatiu que han estat emprades amb èxit amb alumnat d'educació primària i secundària: "lectura compartida", "llapis al mig", "1-2-4" i el "foli giratori" (Kagan, 1999; Pujolàs, 2004, 2008).

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

L'equilibri entre interacció grupal i responsabilitat individual és un dels elements que es troben en la base de les estructures indicades i de les orientacions proposades als estudiants. En aquest sentit, els espais de treball virtual per a cadascun dels equips permeten, sempre, recollir les aportacions individuals de cada membre en la construcció de les diverses tasques de cada activitat.

El disseny de l'assignatura

L'assignatura “Models d'assessorament i orientació psicopedagògica” es una assignatura obligatòria de la Llicenciatura de Psicopedagògica de la Universitat de Vic. És una assignatura del segon curs de la Llicenciatura, per tant està situada en el tercer i quart semestre dels estudis. Té assignats 9 crèdits i és de caràcter anual.

Els estudis de Psicopedagogia a la Universitat de Vic fa alguns cursos han incorporat alguns elements de l'organització dels crèdits de l'ECTS. Aquests aspectes específics fan que l'assignatura tingui dos espais horaris, un d'una hora i mitja presencial amb tots els estudiants, i un espai denominat com a *sessió de treball dirigit virtual*. Aquesta sessió la realitzen els alumnes amb el suport del campus virtual i per tant no és presencial. Ha participat en el projecte un grup-classe amb un total de 20 estudiants.

L'assignatura s'organitza en quatre blocs temàtics. Els dos primers blocs amb 3 temes cadascun s'imparteixen en el primer quadrimestre del curs, i el tercer bloc amb 3 temes i el quart bloc amb 5 temes, en el segon semestre del curs.

Cada un dels temes té una estructura similar que es desenvolupa en tres sessions diferents consecutives amb 3 activitats:

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

- La primera activitat és la presentació del contingut i de la tasca a realitzar pels estudiants, i es porta a terme durant una sessió presencial de presentació del tema.
- La segona activitat consisteix en el desenvolupament de les tasques per a la comprensió del tema, i es porta a terme en una sessió semipresencial en la qual les estudiants desenvolupen, mitjançant una activitat d'aprenentatge cooperatiu, les tasques per la comprensió i aprenentatge dels continguts.
- La tercera activitat és la posta en comú de les tasques desenvolupades semipresencialment a partir de la qual el professor realitza els aclariments conceptuals necessaris i formula les conclusions.

A l'aula del campus virtual estan dipositats els materials per l'aprenentatge dels continguts de cada tema: la lectura de cada tema i les instruccions pel desenvolupament de l'activitat.

L'avaluació de l'assignatura es realitza a partir de 3 productes. Les activitats d'aprenentatge cooperatiu que realitza cada estudiant dins del seu grup i que no es qualifiquen, ja que es consideren una condició imprescindible per poder seguir l'avaluació. Una síntesi individual que integri totes les activitats d'aprenentatge cooperatiu, amb el suport de bibliografia aportada per a cada una d'elles pel professor, i els comentaris del professor a la presentació del contingut i a la sessió de presentació de l'activitat cooperativa a l'aula, que té un valor d'un 50% de la nota final. El desenvolupament d'un prova individual amb una qüestió de cada un dels temes que demana fer servir les mateixes competències que per resoldre l'activitat en equip, que té un valor de l'altre 50% de la nota final.

Activitats i tasques desenvolupades mitjançant l'aprenentatge cooperatiu en entorn virtual

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

Des del començament de curs es va demanar a les estudiants que formessin equips de 4 components. Atenent al número d'estudiants del grup es van formar 5 equips de 4 components. La configuració dels equips intenta equilibrar i combinar estudiants amb diferents titulacions d'origen diferents (tenint en compte que Psicopedagogia és una titulació de segon cicle), entre les quals destaquen: magisteri educació infantil, magisteri educació especial, magisteri educació primària, educació social. En els casos que això no és possible degut al gran nombre d'estudiants de magisteri d'educació infantil, la configuració és lliure per part de l'alumnat. A l'hora de formar els equips tenen en compte, com a criteris prioritaris, la compatibilitat horària i el fet de viure relativament a prop.

Al programa d'avaluació de l'assignatura se'ls va presentar l'organització general de les activitats a realitzar en equip amb les següents instruccions:

III. Activitats en Equip i Individuals És una condició per accedir a l'avaluació de l'Examen de Desembre i Juny.

Cada equip haurà d'haver presentat tots els treballs de grup via virtual dins els terminis setmanals que es van marcant. A les presentacions hauran de constar les aportacions individuals i la síntesi de grup. Les aportacions individuals que no siguin equivalents a la resta del grup, podran tenir incidència en la qualificació.

Cada alumne haurà d'haver incorporat el seu treball individual, realitzat prèviament.

Cada alumne haurà de coordinar almenys 3 vegades una activitat de grup.

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

Els alumnes que deixin de lliurar més d'una activitat grupal en el terminis establerts hauran de realitzar l'examen final.

Tal i com s'ha comentat amb anterioritat, l'activitat cooperativa es va desenvolupar a l'entorn virtual de l'aula de Models d'Orientació i Intervenció Psicopedagògica en el Campus Virtual. La representació del que es troben els estudiants de l'assignatura al Campus és la següent:

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

La primera finestra “Recursos” és el lloc on les estudiants troben els materials de caràcter general de l’assignatura, que inclouen els dossiers en els quals estan les lectures obligatòries per realitzar les activitats de cadascun del temes, agrupats en 4 dossiers que corresponen als blocs de contingut de l’assignatura.

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

La segona finestra “Tauler”, és la finestra en la que el professor publica les activitats de cadascun dels temes amb les orientacions pels treball en equips cooperatius.

A tall d'exemple podem observar la de l'activitat I.1. En primer lloc, es donen algunes instruccions per l'organització dels equips que ja no apareixen en les següents activitats. A continuació es donen instruccions per la primera repartició de les tasques vinculant tasques i subtasques amb components de l'equip. Posteriorment es donen les instruccions de cada tasca ordenant el procés d'intervenció de cada component i com han d'intervenir cada un sobre les intervencions dels altres, procurant marcar l'ordre i, de vegades, la temporalització per garantir que es compleixin dues de les condicions fonamentals per l'aprenentatge cooperatiu que recull Pujolàs (2008): la participació equitativa i la interacció simultània.

ACTIVITAT I.1

ORIENTACIÓ EDUCATIVA, INTERVENCIÓ PSICOPEDAGÒGICA I ASSESSORAMENT

Data: Equip: Coordinador de l'activitat:

A cada equip cadascun del components té una lletra A, B, C, i D.

Cada component escriu en un color (trieu-los que tinguin molt de contrast).

Per a cada activitat un dels components fa de coordinador, aquesta tasca és rotatòria.

S'assigna cadascun dels conceptes a un component (P.e A l'A, orientació, al B, intervenció, al C, assessorament).

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

1a. Tasca. (1a, 2a, 3a) Cada component assenyalava del concepte que li ha tocat una característica en un frase d'una línia i mitja, recollida dels dos autors dels articles. A continuació, en una segona ronda, cada un dels components del grup (inclòs la coordinadora) assenyalava una segona característica referida a un concepte diferent que ha fet en la primera intervenció. En una tercera ronda, si algú observa que en algun concepte s'ha deixat algun aspecte important l'escriu.

2a Tasca. Dels casos que trobarem a la web escrits per les companyes, cadascun dels responsables de cada concepte, tria un indicant el nom i les dades del cas que considera que avalen que el cas està més proper al concepte. En una segona ronda, cadascuna (el coordinador inclòs) dóna una segona raó que corrobora que pertany efectivament al que ha assenyalat la companya o dóna alguna raó que justifiqui per què té més a veure amb un altre dels conceptes

---

Les activitats d'aprenentatge cooperatiu permeten observar com les modalitats de participació equitativa i l'ordre i seqüència es van modificant. Malgrat aquestes modificacions, podem dir que són adaptacions de 4 estructures per l'aprenentatge cooperatiu que proposa Pujolàs (2008): "lectura compartida" "llapis al mig", "1,2,4" i "foli giratori". Aquestes estructures tenen com a finalitat última garantir les dues condicions per a l'aprenentatge cooperatiu: la participació equitativa i la interacció simultània.

"Lectura Compartida"

- Un alumna o una alumna d'un equip llegeix un text.
- A continuació, l'alumne o alumna següent (el segon) ha d'explicar el que ha llegit i fer-ne un resum.
- Els que venen a continuació (el 3r i el 4t) diuen si el resum és correcte i, si cal, el matisen o l'amplien.
- El 2n. alumne o alumna llegeix un altre text o fragment del text, el 3r en fa el resum, i el 4t i el 1r diuen si és correcte, o l'amplien o el matisen. I així successivament fins que han llegit tots els textos.

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

“Llapis al Mig”

- El mestre o la mestra dóna a cada equip un full amb tantes preguntes o exercicis sobre el tema que treballen a la classe en aquell moment com membres té l'equip de base (generalment quatre). Cada estudiant s'ha de fer càrrec de la resposta d'una pregunta o de la realització d'un exercici (l'ha de llegir en veu alta, s'ha d'assegurar que tots els seus companys aporten informació i comprovar que tots saben i entenen la resposta consensuada).
- Mentre parlen de com es fa i decideixen quina és la resposta correcta, els llapis de tots es posen al mig de la taula. Quan tothom ho té clar (el responsable de la pregunta o l'exercici s'ha d'assegurar que tothom ho té clar i sap què ha de fer o què ha de respondre), cadascú agafa el seu llapis i escriu o fa en el seu quadern o en el dossier l'exercici que acaben de treballar. En aquest moment, ja no es pot parlar, només es pot escriure.
- Successivament es fa el mateix amb els altres exercicis fins que tots han completat els quatre exercicis de l'activitat.

“1-2-4”

- Dins l'equip de base, primer cadascú (1) pensa quina és la resposta correcta a una pregunta que ha plantejat el mestre o la mestra.
- En segon lloc, es posen de dos en dos (2), intercanvien les seves respostes i les comenten.
- Finalment, en tercer lloc, tot l'equip (4) ha de decidir quina és la resposta més adequada a la pregunta que els ha fet el mestre o la mestra.

“Foli Giratori”

- El mestre encarrega una tasca als equips de base (una llista de paraules, les coses que saben d'un determinat tema per conèixer les seves idees inicials, una frase que resumeixi una idea fonamental del text que han llegit o del tema que han estat estudiant, etc.).
- Un membre de l'equip comença a escriure la seva part en un foli “giratori” i al passa al que té al seu costat seguint la direcció de les agulles del rellotge, perquè escrigui la seva part de la tasca en el foli.
- I així successivament, fins que tots els membres de l'equip hi ha participat.
- Quan un membre de l'equip fa la seva part, els altres han d'estar atents, i ajudar-lo, corregir-lo...

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

El “Fòrum” és l’espai per a cadascun dels equips, al que tenen accés només els components de cada equip o, quan ho decideix el professor, tots els membres. Dins de la carpeta de cada equip, es troba un espai pel desenvolupament de cada activitat. A l’espai de cada activitat es recullen les aportacions de cada estudiant en la construcció de les diferents tasques de l’activitat, la qual cosa permet valorar l’aportació individual a l’aprenentatge cooperatiu.

Metodologia i instruments d’anàlisi de la innovació

Per tal de recollir dades sobre el procés d’innovació dut a terme al llarg de l’assignatura, es van utilitzar dos instruments. El primer és un Qüestionari final de valoració/satisfacció dels estudiants amb el treball en equip cooperatiu que s’estructurava al voltant de les següents dimensions de valoració:

- En quí grau s’han utilitzat les diferents formes d’estructurar la cooperació entre els companys
- Valoració del grau de satisfacció amb el treball cooperatiu
  - Aspectes que han funcionat millor
  - Aspectes que han funcionat menys bé
  - Propostes de millora del treball cooperatiu

El segon instrument utilitzat per recollir dades de la innovació és una entrevista grupal adreçada a alguns alumnes que han participat en l’experiència amb l’objectiu d’obtenir la perspectiva més subjectiva dels participants. Han participat dos grups d’estudiants seleccionats pel professor

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

---

representant als diferents equips, amb qualificacions diverses en els seus treballs individuals i en equip. Aquesta entrevista s'estructura al voltant de tres grans blocs:

- Idees principals sobre el desenvolupament del treball en equip a l'assignatura:

- Importància del treball en equip per a la formació
- Dificultats del treball en equip
- Avaluació del treball en equip desenvolupat durant el curs
- Eines virtuals

- Aspectes positius

- Aspectes negatius i propostes de millora

c) Resultats i/o conclusions

S'utilitzen dos tipus de resultats per a valorar les pautes i instruments que han formalitzat el procés d'innovació: les respostes dels estudiants al qüestionari de valoració/satisfacció amb la proposta d'innovació i una entrevista grupal realitzada amb un grup d'estudiants participants en l'experiència.

En el qüestionari final de valoració/satisfacció amb l'experiència, i en una escala entre 1 (valoració negativa) i 4 (valoració positiva), la valoració mitjana dels estudiants sobre el seu grau de satisfacció envers el treball del seu petit grup és de 3,5. Aquest resultat es veu reforçat pel fet

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

---

que tant la moda com la mediana dels resultats és 4. Un nombre molt elevat d'estudiants valoren que les orientacions proposades els han ajudat de manera important a planificar la feina (3,5 de mitjana), resoldre amb més eficàcia les tasques (3,38), ajudar a organitzar millor el temps de discussió entre els membres del grup (3,32 de mitjana) i a elaborar productes de més qualitat (3,25 de mitjana).

Aquests resultats quantitius es completen amb les valoracions qualitatives manifestades a l'entrevista. En general, i centrant el focus d'atenció en el procés d'ensenyament i aprenentatge seguit i en el qual s'inscriuen les pautes d'ajuda esmentades, les valoracions són les següents:

- es valora la competència de treball en grup com a molt rellevant per al treball professional posterior. En aquest sentit es remarca que, en la mesura en què es van establint i consolidant els rols de cada participant dins l'equip i es comença a funcionar veritablement com a tal, es pot anar superant una de les dificultats destacades del treball en grup, com és la capacitat de resoldre conflictes i d'afrontar les dificultats.
- resulta especialment positiu per al treball cooperatiu que les pautes i instruments es presentin de manera contextualitzada i tinguin una aplicació immediata en l'activitat en curs.
- es valora l'ús de les "estructures simples" utilitzades per a l'organització i funcionament dels equips cooperatius. Es destaca com a aspecte especialment rellevant l'alternança de rols i el fet que cada participant ha d'assumir el llarg de l'any diferents responsabilitats.
- s'assenyala com a especialment positiu el procediment de treballar a partir de les aportacions dels companys, i es valora molt positivament el fet de fer servir models de

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

---

lletres i colors personals per poder observar com es va construir sobre les aportacions dels altres. Aquesta estratègia es considera com molt nova i ben valorada, fins al punt que s'assenyala que s'ha incorporat autònomament a altres assignatures.

- es destaca la supervisió i retroalimentació continuades per part del professor. Aquest procés de seguiment i retroalimentació exigeix, molt sovint, que el professor combini actuacions de caràcter presencial amb intervencions en els entorns virtuals de suport al treball dels petits grups.

En general, les pautes i instruments de suport semblen donar millors resultats quan contemplen i combinen diferents nivells de pautaació de l'activitat, és a dir, quan donen indicacions tant sobre les grans fases o passes a desenvolupar en el procés de treball com sobre el detall de les actuacions individuals i de grup necessàries per dur a terme cadascuna d'aquestes fases o passes. Sembla, doncs, que els millors resultats s'associen a l'ús combinat i coordinat del que podem anomenar "macro-scripts" i "micro-scripts", donant orientacions tant al grup en el seu conjunt com a l'actuació individual dels seus integrants.

Juntament amb els aspectes positius, també s'assenyalen dos dificultats per al treball en equip en entorn virtual:

- la necessitat d'ajustar els temps de desenvolupament de cada tasca, ja que els ritmes de treball de cada un són diferents;
- la necessitat de donar suport al treball en equip en entorns virtual amb l'ús d'eines una comunicació sincrònica i oral (o que s'hi acosti més a l'oralitat), com ara el telèfon o el xat.

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI

LA UNIVERSITAT: UNA INSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT

---

8. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Coll, C., Mauri, T., y Onrubia, J. (2006). Análisis y resolución de casos-problema mediante el aprendizaje colaborativo. *RUSC, Revista de Universidad y Sociedad del Conocimiento*, 3 (2).

Kagan, S. (1999): *Cooperative Learning*. San Clemente: Resources for Teachers, Inc.

Onrubia, J.; Colomina, R.; Engel, A.; Naranjo, M.; Segué, T. (2008). Instrumentos para la enseñanza de competencias de planificación del trabajo autónomo individual y en grupo: una experiencia en el ámbito de la Psicología de la Educación. Congreso Internacional de Docència Universitària i Innovació, CIDUI 2008. Lleida, 2-4 de Juliol de 2008. Consultat el 22/01/2010 a http://www.psyed.edu.es/prodGrintie/comunic/JO_al_CIDUI_08.pdf

Pujolàs, P. (2004): *Aprender juntos alumnos diferentes. Los equipos de aprendizaje cooperativo en el aula*. Barcelona: Eumo-Octaedro

Pujolàs, P. (2008): *Nueve ideas clave. El aprendizaje cooperativo*. Barcelona: Graó.

SECRETARIA TÈCNICA
VII CIDUI